

Ritva Kylli

Maria Garvolia – elämä tarinoiden takana

Maria Garvolia (1740–1808), pappilantytär ja pappien puoliso, on jäänyt elämään tarunhohtoista elämää kirjoissa ja tutkimuksissa. Marian tarinalla on ollut tarjottavaa sekä 1800-luvun alkupuolella eläneelle romantiikan ajan sivistyneistölle että 1900-luvun kansallismielisille suomalaisille. Mutta jos Maria Garvoliaa tarkastellaan 1700-luvun lähteiden valossa ja yritetään tehdä oikeutta hänelle itselleen, kuka hän loppujen lopuksi olikaan?

Turun akatemiassa opiskellut Frans Michael Franzén matkusti yhdessä oppi-isänsä, professori Henrik Gabriel Porthanin kanssa Perämeren rannikolla vuonna 1794.¹ Matkalla kaksikko pysähtyi Iin pappilassa, jossa toverukset ajautuivat Lapin-romantiikan valtaan. Iin pappilaan oli nimittäin vastikään tullut emännäksi Maria Garvolia.

Maria Garvolia oli syntynyt Siikajoella vuonna 1740 kirkkoherra Jacob Garvoliuksen (1709–1761) ja Margareta Forbuksen (1700–1773) perheeseen.² Maria oli oleskellut nuoruudessaan Tukholmassa, jossa Pohjanmaan varakkaimpien kotien tyttärien oli tapana käydä oppimassa naissivistystä. Hän oli myös solminut avioliiton tukholmalaisen tukkukauppiiaan Claes Althinin (1728–1764) kanssa.³ Maria Garvolian ensimmäinen avioliitto päättyi miehen kuolemaan. Tämän jälkeen Maria meni naimisiin David Eric Högman -nimisen (1733–1781) papin kanssa. Högmanin puolisona Maria päätyi Utsjoelle, josta Högman onnistui saamaan vuonna 1766 kirkkoherranviran. Aluksi Utsjoelle oli päätetty lähettää pappismies Henric Sund (1733–1797), mutta Högman onnistui saamaan viran päätöksestä valitettuaan.⁴

Utsjoella Maria jäi toiseen kertaan leskeksi synnytettyään sitä ennen pohjoisessa pappilasaan liudan lapsia.⁵ Högmanin seuraajaksi Utsjoelle nimitettiin virkaa toistamiseen hakenut Kemin kappalainen Henric Sund, jonka kanssa Maria solmi kolmannen avioliittonsa. Sundin puolisona Maria Garvolia päätyi Iihin,⁶ ja täällä hän joutui tekemisiin runoilija Franzénin sekä professori Porthanin kanssa. Maria Garvolian lapset olivat syntyneet ja kasvaneet Lapissa, ja he puhuivat Iin pappilaan saapuneille kulkijoille sujuvasti saamen kieltä. Porthan kirjoitti näkemästään tuttavalleen, lainopin professori Mattias Caloniukselle seuraavasti: ”Ääntäminen oli omituista ja mahdotonta meidän sattuvasti matkia. Koko tämä perhe näytti sangen siistiltä, vaikka se vasta viime talven lopulla oli Lapista tänne siirtynyt, eivätkä lapset vielä olleet nähneet mitään kaupunkia.”⁷ Maria Garvolian perheenjäsenet olivat toisin sanoen miellyttäviä, mutta metsittyneitä.

1. Matti Klinge (2004) 'Franzén, Frans Michael (1772–1847)', teoksessa Matti Klinge et al. (toim.) *Suomen Kansallisbiografia* 3, Studia Biographica 3:3, Helsinki: SKS, 68–69.
2. Syntyneiden luettelo 1722–1771. Siikajoen kirkonarkisto (SKA) I C:1–2. Oulun maakunta-arkisto (OMA).
3. Jacob Fellman (1906) *Anteckningar under min vistelse i Lappmarken I*, Helsingfors: 450; A. H. Snellman (1904) 'Maria Garvolia' teoksessa *Kainulainen albumi*, Helsinki: 127–128; Kai Häggman (1994) *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*, Helsinki: SHS, 115.
4. Direktionens protokoll (Dir. prot.) 18.11.1765, 18.2.1766, 11.3.1766 & 11.6.1766 § 3. Direktionens över Lappmarkens ecklesiastikverk arkiv (LDA) Prot. 1756–1766. Riksarkivet (RA); Valtakirja Högmanille 20.8.1766. Turun tuomiokapitulintin arkisto (TTA) BI:33. Turun maakunta-arkisto (TMA).
5. Gunnar Suolahti (1991) *Elämää Suomessa 1700-luvulla*, 2. painos (1909), Helsinki.
6. Ritva Kylli (2005) *Kirkon ja saamelaisten kohtaaminen Utsjoella ja Inarissa 1742–1886*, Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, 70.
7. Henrik Gabriel Porthan (1886) *Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius I: Åren 1791–1796*, Helsingfors, 123.

Runollista rakkautta Lapissa

Porthan ja Franzén näkivät Maria Garvolian ja tämän perheen edustavan romantiikan henges- sä turmeltumatonta Lappia, joka oli kaikin ta- voin vastakohtainen kaupunkien monimutkai- suudelle. Ranskan vallankumouksen myötä kau- pungit ja etenkin Pariisi herättivät aikalaisissa ahdistuneita ajatuksia, joiden vastapainoksi haaveiltiin yksinkertaisesta ja vapaasta pohjois- esta maailmasta.⁸ Franzén purki ajatuksensa *Emili*-runoelmaan, johon häntä innoittivat Ma- ria Garvolian ja David Eric Högmanin kokemuk- set Utsjoella. Runo ilmestyi alkuperäisessä muo- dossaan vuonna 1802 *Åbo Tidning*issä nimellä *Emili, eller de sju åren i Lappland*, ja myöhemmin 1800-luvulla se tuli tunnetuksi laajempuna *Emili eller en afton i Lappland* -runoelmana.⁹

Franzén näki saamelaiset taianomaisena luonnonkansana. Idyllisessä Lapissa runon pää- henkilöt Emili ja hänen pappismiehensä Carl kohtasivat villit ja vapaat saamelaiset, jotka eivät kaivanneet kultaa ja kunniaa vaan olivat tyyty- väisiä saadessaan elää porojensa kanssa tuntu- rissa. Etelästä tulleelle pappilan pariskunnalle valinta ei ollut aivan yhtä helppo, sillä kaupun- kielämäkin – niin turmeltunutta kuin se pohjim- miltaan olikin – veti runon päähenkilöitä ajoit- tain varsin vahvasti puoleensa. Etenkin Carl kävi ankaraa sisäistä taistelua ennen kuin tyytyi osaansa lapinpappina. Sopeutumista helpotti suloinen vaimo, joka oli aina valmiina rohkaise- maan puolisoaan. Carl ja Emili uskoivat voivan- sa olla monella tavalla hyödyksi ja siunaukseksi alueen väestölle, mikä innosti heitä pysymään Lapissa etelän vetovoimasta huolimatta.¹⁰

Franzén runoili *Emiliin* omaa ristiriitaansa kamppaillessaan kodinkaipuun ja suuren maail- man vetovoiman välillä,¹¹ mutta myös todellinen Maria Garvolia haluttiin nähdä runon ilmesty- misen jälkeen Emilin kaltaisena. Romanttinen runoelma tuli tutuksi myös Utsjoella toimineille kirkkoherroille. Utsjoen kirkkoherraksi vuonna 1819 nimitetty poikamiespappi Jacob Fellman tutustui Lapissa edeltäjänsä David Eric Högma-

nin nimismiespoikaan sekä kyseisen pojan tyttä- reen. Fellman kuvasi vuonna 1906 julkaistussa teoksessaan *Anteckningar under min vistelse i Lappmarken* nimismiehen tyttären sekä varak- kaan tunturisaamelaisen häitä. Nuoren hääparin vaatimattomuus – ”kuinka vähän vaaditaan sii- hen, että ihminen voi olla tyytyväinen” – herkisti Fellmanin mielen. Fellman kertoi, kuinka täydellisesti nimismiehen tytär oli omaksunut saame- laisen kansallisuuden, ja eteni tämän kautta ku- vaamaan morsiamen isoäitiä Maria Garvoliaa. Fellmanin mieltä kiehtoivat Maria Garvolian rakkaustarinat, etenkin Marian kolmanteen avioliittoon liitetty elämänmittainen kaipaus.¹²

Jacob Fellman kertoo, että Henric Sund olisi nuorempaan rakastunut Mariaan ja jopa kosi- nutkin tätä. Kun avioaieket eivät toteutuneet, Sund olisi päättänyt elää loppuelämänsä nai- mattomana. Fellmanin tarinoinnin mukaan Högman kääntyi ennen kuolemaansa vanhan ys- tävänsä Henric Sundin puoleen ja pyysi tätä pi- tämään huolta Mariasta ja Utsjoelle jäävästä perheestään. Sundille pyyntö olikin mieluinen; olihan hän kaivannut nuoruudenrakastettuaan koko elämänsä ajan rinnalleen. Högmanin kuol- tua Sund huomasi tilaisuutensa kosimisen uudistamiseen koittaneen ja lähti kirkkoherraksi Utsjoelle, vaikka oli jo 49-vuotias eikä enää par- haissa ruumiinvoimissa.¹³

Fellmanin muistiinpanoja on käytetty lähtee- nä monissa Lapin-tutkimuksessa, vaikka niitä ei kaikilta osin voi pitää kovin luotettavina. Muis- tiinpanot painettiin vasta 1900-luvulla, ja sitä ennen ne ehtivät kiertää kädestä käteen ja nii-

8. Klinge (2004) 69.

9. Frans Michael Franzén (1869) *Frans Michaël Franzéns Samlade Dikter* 6, Örebro; Emili, eller de sju åren i Lappland, Åbo Tidning 5.1.1802–29.12.1802.

10. Franzén (1869).

11. Franzén eteni lopulta Härnösandin piispaksi. Suolah- ti (1991) 243; Klinge (2004).

12. Fellman (1906) 452–453.

13. Fellman (1906) 450–453.

den järjestys ehti sekoittua.¹⁴ Lisäksi hän saattoi pyrkiä teksteillään lukijoidensa viihdyttämiseen; yrittihän hän kovasti löytää kirjoituksilleen julkaisijaa, ja osa niistä painettiin jo 1830-luvun sanomalehdissä. Fellmanin muistiin kirjaamia tietoja Maria Garvoliasta olisi siitä huolimatta houkutteleva uskoa. Hän tunsikin hyvin Garvolian jälkeläisen, jolla luulisi olleen varsin todenmukainen kuva omasta äidistään. Fellman oli kuitenkin kuullut tarinoita Maria Garvoliasta jo lapsuudessaan,¹⁵ ja Mariaan liitetystä romanttisista mielikuvista oli vaikea irtautua Utsjoella.

Fellmanin kuvausta Maria Garvolian ja Henric Sundin kohtaamisesta on sittemmin toistettu monissa Marian elämäntarinaa valaisevissa teksteissä. Tuovi Tenetin romaanissa *Maria Garvolia – rikas elämä* (1946) todetaan, kuinka Sund oli päättänyt Lappiin lähtiessään ottaa Mariasta vaimon itselleen. Hän otti etelästä jopa mukaansa nuoren apulaispappin Isak Snellmanin, jottei vihkiminen olisi viivästynyt pappin puutteen takia.¹⁶ Pari avioituikin, ja Jacob Fellman kertoi, kuinka Lapissa muisteltiin myöhemmin myös Maria Garvolian häähäpukua. Tarinan mukaan Maria pukeutui samaan leninkiin, jota oli käyttänyt parikymmentä vuotta aikaisemmin Tukholmassa naimisiin mennessään. Vastaavanlaista vaatetta ei ollut ikinä aiemmin nähty Utsjoella, mistä syystä saamelaiset muistelivat pukua myöhemminkin suurena ihmeenä.¹⁷

Maria Garvolia joutui luopumaan Utsjoella monessa suhteessa säätynsä mukaisesta elämästä. Pukeutumiseen ja seuraelämään oli vaikea keskittyä pappilassa, jossa muita säätyläisiä ei asunut lähimaillakaan ja joka muutenkin oli harvinaisen kehoa tekoa. Huonokuntoista pappilaa pidettiin syynä ainakin kirkkoherra Castrénin kuolemaan vuonna 1797.¹⁸ Frans Mikael Franzén onnistui sitomaan Maria Garvolian tarinan myös kyseiseen poikamiespappi Samuel Castréniin, joka tuli Utsjoelle kirkkoherraksi Henric Sundin jälkeen. Franzén tapasi Castrénin 1790-luvulla Kemissä ja kirjoitti tämän tarinan

vuonna 1800 ilmestyneeseen *Åbo Tidningiin*. Castrén oli Utsjoella hyvin yksinäinen, mutta ei voinut uskoa monenkaan naisen suostuvan noudattamaan ”nuoren, kauniin ja hyvin kasvatetun” Maria Garvolian esimerkkiä ja seuraavan häntä mukanaan pohjoiseen. Castrén ei halunnut tuoda morsianta pappilaan, joka oli niin vaikea pitää lämpimänä, että juoma saattoi jäätyä lasiin tai ainakin lattialla olevaan pulloon.¹⁹

Maria Garvolian rakkaustarinoista kirjoitettiin romantiikan aikana 1800-luvulla, minkä takia rakkauden merkitys saattoi näyttäytyä elämäkertakuvauksissa 1700-lukua korostuneempaan. Rakkaus kuitenkin ohjasi ihmisten käyttäytymistä jo 1700-luvulla. Säätyläisnaisia tutkinut Kirsi Vainio-Korhonen toteaa, että vaikka avioliittoa solmittiin järkisyistä omaisuuden, syntyperän ja elatuksen takia, suhteisiin saattoi liittyä myös tunteikasta rakkautta. Osa aikalaisista oli 1800-luvulle tultaessa sitä mieltä, että rakkauden puute oli kelvoinen syy jopa avioeroon. Ilman rakkautta ja lapsia avioliitto menetti merkityksensä.²⁰

Vahva suomalainen nainen

Pohjois-Pohjanmaalla ryhdyttiin rakentamaan maakuntahenkeä 1800-luvun lopulta alkaen. Ylioppilaat ajoivat pohjalaista aatetta Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston Pohjalaisessa Osakun-

14. Kylli (2005) 29.

15. Jacob Fellman, Bref från Lappmarken, Utsjoki 5.2.1831. Tidningar ifrån Helsingfors 22.4.1831; Fellman (1906) 450–453.

16. Tuovi Tenetti (1946) *Maria Garvolia – rikas elämä. Historiallinen romaani*, Helsinki: Suomen Kirja, 328.

17. Fellman (1906) 453.

18. Tinget i Utsjoki 1787. Svea Hovrätts arkiv, Domböcker för 1787. Norrbottens län. Vol. 81. RA; Utsjoen pappilan tarkastusptk. 6.3.1801. Utsjoen kirkonarkisto (UKA) QIII:1. OMA.

19. Resebeskrifning öfver Finland af en Stockholmsbo. Åbo Tidning 18.10.1800.

20. Häggman (1994) 157; Kirsi Vainio-Korhonen (2012) *Sophie Creutzin aika. Aateliselämää 1700-luvun Suomessa*, 2. painos (2008), Helsinki: SKS, 54, 65.

nassa. Vuonna 1904 julkaistiin *Kainulainen albumi*, jonka toimittajaksi mainittiin Pohjalaisen osakunnan kansallismielinen vähemmistö. Albumi omistettiin Vaasassa syntyneen ”suuren pohjalaisen” Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen (1830–1903) muistolle. Historioitsija A. H. Snellman (1864–1924) kirjoitti albumiin artikkelin Maria Garvoliasta. Hän näki Marian tarinan kaikesta päätellen käyttökelpoiseksi maakuntarakkauden rakentamisessa:

”On totuttu sanomaan, että Pohjanmaalla on oma historiansa. Ja totta onkin, että sen asukkaat, ehkä suuremmassa määrässä kuin maamme muiden seutujen, historiallisten ja maantieteellisten olojen vaikutuksesta kuluneina vuosisatoina ovat saaneet, etäällä muusta isänmaasta ollen, oman onnensa nojassa elää omaa erikoista elämäänsä. Tämä koskee sekä maakunnan yleisiä historiallisia vaiheita että sen asukasten yksityisiä kohtaloita. Ei mikään historia pysty kyllin elävillä väreillä kuvaamaan sitä uutterata työtä, sitä kukistumatonta kestävyyttä, sitä maailmalle näkymätöntä alttiiksiantaumisen ja velvollisuuden tunnon suuruutta, jolla nuo takamailla eläjät pitkiä vuosisatoja ovat käyneet epätoivoista taistelua karua luontoa ja muita edistyksen tiellä olevia voimia vastaan. [– –] Yhden esimerkin tästä tarjoo monien joukosta erään Pohjanmaan naisen monivaiheinen elämäntarina. Samanlaisia kohtaloonsa tyytymisessä ja alistumisessa siihen, mikä on välttämätöntä, on epäilemättä monia muita, mutta tässä käsittely on vertaisiansa merkillisempi siitä syystä, että se, jo kauan sitten herättäen tavallista suurempaa huomiota, on tullut runossa ylistetyksi.”²¹

Snellmanin teksti perustui lähinnä Fellmanin muistiinpanoihin, minkä lisäksi hän tunsikin myös Maria Garvolian runollisen historian. Hänen tekstissään on silti nähtävissä myös oman aikansa ihanteita. Aikakausi vaati tarmokkuutta ja taistelutahtoa.

Yksittäisen Pohjois-Suomessa eläneen naisen historia ei ollut vielä 1900-luvun alkuvuosina kovinkaan suosittu tutkimusaihe; eihän 1700-lu-

vulla eläneiden pohjoissuomalaisten naisten elämäkertoja ole juuri kirjoitettu vieläkään. Naisten tekemisille haettiin arvoa korkeintaan vertaamalla niitä miesten toimiin ja tarkastelemalla naisten työtä miehisten normien valossa.²² Maria Garvoliassa nähtiin sellaista pohjalaista sinnikkyyttä ja toimeliaisuutta, johon harva mieskään oli yltänyt. Kansanperinteenkerääjä Samuli Paulaharju (1875–1944) kuvasi David Eric Högmania tämän vaimon kautta seuraavaan tapaan:

”Toistakymmentä vuotta Högman eli Tukholman sivistyksen saaneen kauniin Maria Garvoliansa kanssa tunturien takana saaden kymmenkunta perillistä, joista puolet jo aivan pieninä joutuivat parhaaseen turvaan kirkon sillan alle. Mutta kun David pastori lähti etelään etsimään parempia virkoja, kuoli hän Oulussa 1781, ja Maria jäi ison lapsiparvensa kanssa suureen köyhyyteen. Seitikköjoen kurussa riekkoja pyydellen sanotaan hänen perhettään eläteleen ja kerrotaanpa, että hän lappalaisten avustamana rakensi itselleen pikkumökin pappilan törmälle päästäkseen pois pappilasta uuden isännän tieltä.”²³

On varsin poikkeuksellista, että Utsjoen kirkkoherroista puhuttaessa huomio kääntyy kuin itsestään kirkkoherran puolisoon. Maria Garvolian suosio jättää varjoonsa sekä hänen aviomiehensä että monet muutkin Utsjoen papit.²⁴ Hänen lisäksi Utsjoen papinrouvista tunnetaan

21. Snellman (1904) 127–128.

22. Merja Manninen (1984) ’1700-luvun naisen tutkimisesta’, teoksessa Auvo Kostiaainen (toim.) *Nainen historiasa*, Historian perintö 10, Turku: Turun yliopiston historian laitos, 126; Pirjo Markkola (2002) ’Vahva nainen ja kansallinen historia’, teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*, Tampere: Vastapaino, 77–80.

23. Samuli Paulaharju (2011) *Taka-Lappia*, uusittu laitos (1927), Helsinki: SKS, 353.

24. Vrt. Gunnar Suolahti käsitteli 1900-luvun alussa Maria Garvoliaa ajalleen tyyppisemmin: osana hänen virkoja pyydystävän aviomiehensä David Eric Högmanin elämää. Suolahti (1991).

kirkkoherra Carl Fredrik Stenbäckin (1798–1875) vaimo Ottilia von Essen (1817–1915), joka muutti Utsjoelle häidensä jälkeen vuonna 1834. Herännäisyydestä ja romantiikasta elämäänsä vaikutteita ammentaneet Stenbäckit saivat Franzénin *Emili*-runosta innoitusta työhönsä Utsjoella. He halusivat nähdä itsessään Franzénin runoelman päähenkilöiden piirteitä ja olivat toisilleen Carl ja Emili paljon suuremmassa määrin kuin Maria Garvolia ja David Eric Högman aikanaan. Carl jopa nimitti Ottiliaa Emiliksi, ja Stenbäckien vuonna 1834 syntynyt esikoispoika ristittiin Carl Emiliksi.²⁵

Representaatioiden takana

Menneisyydessä eläneiden ihmisten tarinoita on käytetty identiteetin ja historiatietoisuuden luomiseen, eikä kertomusten arvoa tai käyttökelpoisuutta ole heikentänyt se, että ne pohjaavat usein suuremmassa määrin myytteihin kuin vankkaan tutkimustietoon.²⁶ Mutta entä jos Maria Garvoliaa yrittää lähestyä hänen oman aikansa ehdoilla ja puhdistaa mielensä myöhemmistä tarinoista?

Marian äitiyttä on korostettu kirjoituksissa varsin vähän, mistä voisi päätellä, että suomalaiskansallinen historiankirjoitus on tarvinnut enemmän vahvaa ja työteliästä naista kuin perinteistä äitityyppiä. Maria Garvoliasta luoduissa representaatioissa on korostettu hänen Tukholmassa hankittua kasvatustaan, mutta missään ei mainita, että hän synnytti kolme lasta jo ensimmäisessä avioliitossaan, vaikka lapset on varsin helppo löytää Tukholman ja Siikajoen kirkonkirjoista.

Maria Garvolian Tukholmassa saamaa sivistystä ei ole yksilöity teksteissä kovin tarkasti. Ruotsin valtakunnan naispuoliset asukkaat eivät 1700-luvulla yleensä kouluttautuneet mihinkään ammattiin, mutta poikkeuksiakin oli. Naisten ensimmäiseksi koulutusta vaativaksi elinkeinoksi oli muodostumassa kättilön ammatti. Varakaampien pappiloiden emännät ja tyttäret eivät silti yleensä voineet kuvitellakaan ryhtyvän

kättilöiden miltei ruumiilliseen työhön,²⁷ eikä ammattiin kouluttautuminen sovi muutenkaan yhteen Maria Garvolian elämäkertatietojen kanssa. Maria lieneekin kouluttautunut lähinnä seuraelämään sekä äidin ja aviovaimon rooliin.²⁸

Maria Garvolian ensimmäisestä avioliitosta syntyneet lapset sairastuivat ja kuolivat varsin varhaisella iällä. Silti he olivat olennainen osa Marian ja hänen ensimmäisen miehensä, maustekauppias Claes Althinin avioliittoa.²⁹ Claesille ja Marialle syntyi toukokuussa 1760 Lars Jacob-niminen poika, joka kuoli jo saman vuoden heinäkuussa ripuliin.³⁰ Siikajoen kuolleiden luetteloon on merkitty toukokuun 1763 kohdalle kauppias Claes Althinin tytär Beata Johanna, joka menehtyi kuuden kuukauden ikäisenä lastentautiin. Toinen tytär Margareta Maria kuoli puolestaan tuhkarokkoon heti seuraavassa kuussa kahden vuoden ja kolmen kuukauden ikäisenä.³¹ Margareta Mariaan pääsee käsiksi myös Tukholman Suurkirkon seurakunnan arkistoja tutkimalla. Claes Althinin ja Maria Garvolian tuttavapiiri koostui selvästi varsin vaikutusvaltaisista henkilöistä, koska Margareta Maria Althinille merkittiin kasteluetteloon kummiksi muun muassa Skaran piispa Engelbert Halenius.³²

25. C. Stenbäck M. Castrénille 16.4.1834. Kemin rovastikunnan arkisto (KRKA) Ea:8. OMA; Din vän Carl, Bref ifrån Utsjoki, i Finska Lappmarken. Helsingfors Morgonblad 25.11.1836.

26. Sulkunen (1999) 39.

27. Kirsi Vainio-Korhonen (2012) *Ujostelemattomat. Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*, Helsinki: WSOY, 10, 17–29, 39, 50.

28. Tukholman kaupunginarkiston kättilömatrikelista Maria Garvoliaa ei löydy, eikä ko. arkistossa tunneta muuta hoitajakoulutusta vuoden 1760 tienoilta. Barnmorske-läroanstaltens matrikel 1760–1765. Stockholms stadsarkiv (SSA).

29. Syntyneiden luettelo 1744–1771. SKA I C:2. OMA; Mantalslängd 1760: Stadens Södra och Västra kvarter. SSA.

30. Död- och begravningsböcker, huvudserie 1760. Storkyrkoförsamlingens kyrkoarkiv (SKKA) Fla:2. SSA.

31. Kuolleiden luettelo 1744–1771. SKA I C:2. OMA.

32. Födelse- och dopböcker, huvudserie, 1752–1764. SKKA C1a1:10. SSA.

Claes Althinin jälkeensä jättämää omaisuutta tarkastelemalla voi tehdä päätelmiä siitä, min-kälaista elämää Maria Garvolia oli Tukholmassa viettänyt. Maustekauppiaan vaimolla oli ulottu-villaan vaikutteita maailman etäisimmistäkin kolkista. Perheen elämään olivat kuuluneet itäntialaiset porsliinit, tee- ja kaakaokupit, soke-riasiat ja -pihdit, nuuskarasiat, pellavaiset vuo-devaatteet, untuvapatjat sekä topaasikorvako-rut. Kotia koristivat tammilipastot, saksanpähki-näpuinen pelipöytä, turkkilaisella kankaalla päällystetty sohva sekä kultakehyksiset peilit.³³ Perhe joutui maksamaan elämäntavastaan ylelli-syysveroa; ainakin Claes Althinin kohdalla oli henkikirjassa maininta puuterin käytöstä.³⁴

Maria Garvolian Jacob-isä kuoli vuonna 1761. Jacob Garvoliuksen kuoleman jälkeen Siikajoella oleskeli muun muassa Siikajoen armovuoden-saarnaajaksi³⁵ palkattu Turun Akatemian do-sentti David Eric Högman. Perintö lienee houku-tellut paikalle myös Maria Garvolian ja Claes Althinin. Claes ja Maria Althin kävivät armovuodensaarnaaja Högmanin kanssa samalla ehtool-lisella ainakin lokakuussa 1763.³⁶

Muutokset jatkuivat Marian elämässä, sillä Claes Althin kuoli vuonna 1764 Tukholmassa näivetystautiin. Asiakirjojen perusteella Maria olisi viettänyt jo aviomiehensä elämän viimeiset ajat kotonaan Siikajoella eikä palannut miehen-sä kuoltuakaan takaisin Tukholmaan. Vuotta myöhemmin kesällä 1765 leskirouva Maria Garvolia meni Siikajoella naimisiin isänsä armovuodensaarnaajana toimineen Högmanin kanssa.³⁷

Maria ei hyötynyt ensimmäisestä avioliitos-taan taloudellisesti. Johanna Ilmakunnas on to-dennut Ruotsin ylhäisaatelistaa käsittelevässä 1700-luvun tutkimuksessaan, kuinka ylellisen elämäntavan kääntöpuolena saattoi olla raskas velkaantuminen.³⁸ Althinin maustekaupat eivät olleet sujuneet odotetulla tavalla, sillä kuolinpe-sän omaisuus oli käytettävä velkojen maksuun.³⁹ David Eric Högman ei ollut Maria Garvolian kannalta tässä tilanteessa taktisesti onnistunut aviomiesvalinta, sillä Högman oli niin ikään vel-

kaantunut ja lisäksi hän oli saanut rettelöitsijän maineen muutaman vuoden takaisten epäon-nistuneiden naimakauppjensa takia. Hän oli yrittänyt kosiskella Kemin kirkkoherra Henric Zimmermanin Anna-tytärtä ja vedonnut jopa tuomiokapituliin kihlauksensa puolesta.⁴⁰ Hög-man ei myöskään kuulunut maineikkaaseen tai vaikutusvaltaiseen pappissukuun. Hyvät suhde-verkostot olivat tarpeen virkojen saamisessa, mutta Högmanilla niitä ei juurikaan ollut. Hän oli kotoisin Vaasasta, missä hänen isänsä oli toi-minut tullitarkastajana. Vuonna 1765 Högman totesi itsekin olevansa virattomassa tilassa, min-kä takia hän ryhtyi sitäkin kovempaan taistoon sinänsä vaatimattomasta Utsjoen kirkkoherran virasta.⁴¹

”Althinin leski” Maria Garvolia oli syynä sii-hen, että Högman oli vähällä tulla sivuutetuksi myös Utsjoen virantäytöstä. Kaupunkielämään tottuneen ja Tukholman seurapiireissä muka-vasti eläneen rouvashenkilön ei uskottu olevan missään tapauksessa halukas muuttamaan poh-joisimpaan Lappiin asti. Rouva Althinin uskot-tiin ilman muuta jäävän asumaan sukulaistensa luokse Pohjanmaalle. Högmanin olisi pitänyt vaivata tämän vuoksi saamelaisia jatkuvilla kyy-

33. Bouppteckningshandling 1.2.1766. SSA.

34. Mantalslängd 1760: Stadens Södra och Västra kvarter. SSA.

35. Armovuoden aikana edesmenneen papin perhe sai nauttia vuoden verran tämän palkkaetuja.

36. Rippikirja 1755–1766. SKA I Aa:5. OMA.

37. Död- och begravningsböcker, huvudserie, 1754–1783. SKKA F1a:2. SSA; Vihittyjen luettelo 1765. SKA I C:2. OMA; Bouppteckningshandling 1.2.1766. SSA.

38. Johanna Ilmakunnas (2011) *Kartanot, kapiot, rykmen-tit. Erään aatelissuvun elämäntapa 1700-luvun Ruotsissa*, Helsinki: SKS, 348–353.

39. Vihittyjen luettelo 1765. SKA I C:2. OMA; Bouppteck-ningshandling 1.2.1766. SSA.

40. Suolahti (1991) 248–265.

41. D. E. Högman till Dir. [1765]. LDA Handlingar 1763–1767. RA. Ks. myös Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasma-trikkeli 1640–1852: David Erik Högman*. Verkkojulkaisu 2005 <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=7568> (luettu 10.4.2012).

dityksillään, mikäli hän olisi mielinyt nähdä aviopuolisoaan säännöllisesti.⁴²

Aikalaiset eivät olisi kaikesta päätellen tuominneet Maria Garvoliaa, vaikka tämä olisi päätenyt elämään osan vuodesta eri paikassa kuin Utsjoen kirkkoherranvirkaa hoitava miehensä. Högmania ennen Utsjoen kirkkoherrana oli toiminut Henric Wegelius (1735–1791), joka oli oleskellut Utsjoella ainoastaan muutaman kuukauden talviaikaan ja viettänyt muun ajan maan eteläisemmissä osissa.⁴³ Huikentelevaisesta maineestaan kärsivä Högman oli altavastaja valtiopäiväedustajana toimineeseen Wegeliukseen verrattuna. Tämän vuoksi Högmanin kannatti pelata korttinsa alusta asti mahdollisimman hyvin, mikäli hän mieli päästä joskus ylenemään Utsjoelta etelään edullisemmaksi luokiteltuun seurakuntaan. Maria siis lähti Utsjoelle vastoin aikaista odotuksia. Ehkä hänellä ei ollut muuta vaihtoehtoaakaan, koska Tukholman varakas elämäntapa oli aviomiehen kuoleman myötä kadonnut ja Siikajoen kotipappilaan oli muuttanut uusi perhe. Marialla oli kyllä veljiä, esimerkiksi Alavuden kappalaisena sittemmin toiminut Johan Garvolius (s. 1741), mutta veljet olivat vielä vuonna 1766 hyvin nuoria eivätkä he olisi välttämättä myöhemminkään pystyneet ottamaan sisartaan ja tämän kasvavaa perhettä luokseen asumaan. Maaseudun apulaispappit eivät välttämättä olleet kovinkaan varakkaita.⁴⁴

Tietenkin voi olla mahdollista, että Maria oli sen verran kiintynyt aviomieheensä, että halusi asua tämän kanssa samalla paikkakunnalla missä olosuhteissa tahansa – solmihan hän avioliiton Högmanin kanssa vasta sen jälkeen, kun Siikajoen kirkkoherranvirka oli jo täytetty. Maria ei toisin sanoen voinut tavoitella naimakauppoillaan oman kotipappilansa emännänpaikkaa. Yksittäisen ihmisen historia ei ole koskaan aivan yksioikoista,⁴⁵ eikä Maria Garvoliaakaan voi punnita pelkästään topaasikorvakorujen ja pähkinäpuisten pöytien perusteella. Toisenlaiseen tutkimustulokseen vievänä johtolankana voisi käyttää Claes Althinin jäämistöstä löytynyttä

J. Arndtin pietistisvaikutteista teosta *Totisesta kristillisyydestä*.⁴⁶ Pietismin sävyttämä kristillisyyks puhutteli ihmisiä 1700-luvun Pohjanmaalla, joten ei ole täysin mahdotonta, etteikö Marialla olisi ollut vaatimattomampaankin elämäntyyliin soveltuva ajatusmaailma. Toisaalta ei voi tietää, oliko *Totinen kristillisyyks* Marian mielilukemista. Ainakaan hän ei ottanut kirjaa mukaansa lähtiessään Tukholmasta takaisin Siikajoelle.

Mahdolliset pietistiset näkemykset ja kaikkivaltiaan tahtoon turvautuminen olisivat voineet olla apuna siinä vaiheessa, kun Maria Garvolian tielle alkoi kasautua toinen toistaan suurempia esteitä. Högmanien ensimmäinen tytär Maria oli syntynyt jo ennen Utsjoelle tuloa, ja seuraava lapsi syntyi syyskuussa 1767. Tämä Christinaksi kastettu pienokainen kuoli vuoden ikäisenä tuntemattomaan sairauteen. Joulukuussa 1768 syntynyt Jacob Eric oli ensimmäinen Maria Garvolian pojista, joka ei kuollut kolmen ensimmäisen elinvuotensa aikana.⁴⁷ Pian syntymänsä jälkeen kuolivat vuosina 1770 ja 1771 syntyneet Carl David -nimiset pojat, 1776 Eva Catharina ja 1777 Emmanuel. Lasten kuolinsyiksi kirjattiin rintakipua, yskää ja röhkäkuumetta, joita Lapin puoliarktinen ilmasto ja hatarassa pappilassa asumi-

42. Matts Pählsson Rippis brev 12.1.1766. Bilaga till Åbo domkapitels brev till Dir. 26.3.1766. LDA Handlingar 1763–1767. RA.

43. H. Wegeli berättelse om Utsjoki och Enare Församlings tillstånd 31.12.1759. Bilaga till Åbo domkapitels brev till Dir. 31.3.1760. LDA Ink. skriv. 1759–1760. RA.

44. Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Johan Garvolius*. Verkkojulkaisu 2005 <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=8180> (luettu 10.4.2012); Kaarlo Wirilander (1974) *Herrasväkeä: Suomen säätyläistä 1721–1870*, Helsinki: SHS, 58–59.

45. Eva Österberg (1996) 'Individen i historien – en (o) möjlighet mellan Sartre och Foucault' teoksessa *Det roliga börjar hela tiden. Bokförläggare Kjell Peterson 60 år den 20 december 1996*, Stockholm: Clio, 327–328.

46. Bouppteckningshandling 1.2.1766. SSA.

47. Rippikirja 1749–1794. UKA AI:2. OMA; Perukirja 1809 leskirouva Maria Garvoliuksen jälkeen. Kuusamon kärkejännon perukirjat. Kemin tuomiokunnan II arkisto (Kemin TKA) EcI:1. OMA.

nen eivät olleet omiaan lievittämään.⁴⁸ Osa lapsista selvisi kuitenkin kriittisistä varhaislapsuuden vuosista ja eli aikuiseksi asti. Hännänhuipuna Högmanien perheeseen syntyivät vuonna 1779 Jonas Gustaf ja vuonna 1780 David Emanuel.⁴⁹

David Eric Högman ei saanut monista yrityksistään huolimatta virkapaikkaa valtakunnan eteläisemmistä osista, vaikka hän teki kaikkensa saamelaisten kristillisen kasvatuksen edistämiseksi. Lopulta Högmanin terveys alkoi reistailla, ja hän tuskastui tilanteeseen siinä määrin, että päätti keväällä 1781 matkustaa etelään neuvottelemaan viran saamisesta valtaa pitävien tahojen kanssa. Högman kylmettyi matkalla pahasti, joutui vuoteenomaksi ja kuoli Oulussa syyskuussa 1781. Maria totesi jääneensä keskelle erämaata useamman alaikäisen lapsen kanssa, mikä pakotti hänet kirjoittamaan vuoden 1782 alussa tukalasta tilanteesta Tukholmaan Lapin kirkollistoimen johtokunnalle. Kirjeessään Maria pyysi armovuosia ja leskeneläkettä itselleen ja kuudelle lapselleen.⁵⁰

Maria Garvolian pitkä oleskelu Lapissa on nähty osoitukseksi kiintymyksestä Lappia ja saamelaisia kohtaan.⁵¹ Marian kirjoittamasta kirjeestä käy kuitenkin ilmi, että hän olisi mielellään lähtenyt miehensä mukana etelään, mutta kaikkein pienimmät lapset eivät voineet matkustaa poron vetämissä ahkioissa. Aviomiehen kuolema tuntui sitäkin katkerammalta, kun tämän etelään suuntautuneen matkan jälkeen olisi viimein ollut toivoa päästä pois perimmäisestä Lappista. Nyt Maria kertoi kaipaavansa paitsi aviomiestään myös 13-vuotiasta poikaansa, joka oli matkustanut Ouluun isänsä mukana. Maria tuskaili, että nimenomaan vanhimman poikansa apua hän olisi tarvinnut viiden pienemmän lapsensa kanssa.⁵²

Maria harmitteli, että hänen oli kasvatettava lapsensa leskenä etäällä kouluista ja asutusta maailmasta. Tämä tuntui erityisen nöyryyttävältä hänen omiin nuoruuden mahdollisuuksiinsa verrattuna. Maria muisteli, miten hänellä oli ol-

lut etua varakkaista ja kunniallisista vanhemmista ja miten tottunut hän oli ollut hyödyntämään elämässään sekä Pohjanmaan että Tukholman tarjoamia etuja.⁵³

Maria Garvolian ja David Eric Högmanin välit pysyivät loppuun asti lämpiminä ainakin jos lasten tiheistä syntymistä voi tehdä minkäänlaisia päätelmiä, ja Maria viittasi kirjeessäänkin kuoleeseen mieheensä rakastavana aviopuolisona ja isänä.⁵⁴ Yksi rakkauden ehdoista sääty-yhteiskunnassa oli se, että aviopuolisoiden oli oltava toistensa vertaiset.⁵⁵

Maria Garvolia tuskin edes harkitsi avioituvansa kenenkään paikallisen poronhoitajan saati sitten köyhemmän kalastajasaamelaisen kanssa. Utsjoella sopivia kosijoita ei ollut ollenkaan, eikä Lapissa monen lapsen kanssa asuva vähävarainen leskiäiti välttämättä ollut kovin haluttu vaimoehdokas. Maria Garvolian ainoa toivo tässä tilanteessa olisi voinut olla Utsjoelle tuleva naimaton armovuodensaarnaaja.⁵⁶

Utsjoen uudeksi kirkkoherraksi nimitettiin elokuussa 1782 Henric Sund. Sund lähti virkapalkalleen talvikelien aikana ja oli jo joulun aikana suorittamassa papillisia palveluksia Utsjoen

48. Eero Kojonen (toim.) (1971) *Sursillin suku: Genealogia Sursilliana*, Helsinki (1850) 504–505.

49. Rippikirja 1749–1794. UKA AI:2. OMA.

50. Vuonna 1739 perustettu johtokunta vastasi saamelaisseurakuntien korkeimmasta kirkollisesta hallinnosta ja päätti muun muassa alueen papinvirkojen täyttämisestä. Maria Högman, född Garvolius ifr. Utsjäki till Dir. [1/1782]. LDA Handlingar 1779–1784. RA. Ks. johtokunnasta Kylli (2005) 18.

51. Snellman (1904) 135.

52. Maria Högman till Dir. [1/1782]. LDA Handlingar 1779–1784. RA.

53. Maria Högman till Dir. [1/1782]. LDA Handlingar 1779–1784. RA.

54. Maria Högman till Dir. [1/1782]. LDA Handlingar 1779–1784. RA. Vrt. Vainio-Korhonen (2012) 105.

55. Ks. esim. Häggman (1994) 89–98; Ilmakunnas (2011) 55–61.

56. Maria Högman till Dir. [1/1782]. LDA Handlingar 1779–1784. RA. Ks. myös Widén (1988) 212–213.

kappeliseurakunnassa Inarissa.⁵⁷ A. H. Snellman kuvasi Maria Garvolian ja Henric Sundin kohtaamista Jacob Fellmania mukaillen tähän tapaan:

”Äiti kynttilä kädessä ehtii eteiseen tervehtimään vieraita, hämmästyy kuullessaan paljon vanhentuneen ja muuttuneen entisen rakastajansa äänen. Vielä samana iltana ilmoitti Sund varsinaisen asiansa. Maria riensi hänen syliinsä, kiittäen Jumalaa, joka oli lähettänyt hänelle ja hänen lapsilleen turvan erämaahan. Seuraavana sunnuntaina kuulutettiin vanha morsiuspari avioliittoon, ja pian vietettiin kauniina talvipäivänä häätkin.”⁵⁸

Jos kuvaus pitäisi paikkansa, Henric Sundin ja Maria Garvolian olisi siis pitänyt mennä naimisiin vuoden 1783 alussa, kun Sund kerran saapui Utsjoelle vuoden 1782 lopussa. Näin ei kuitenkaan käynyt. Sund avioitui kyllä edeltäjänsä lesken kanssa, mutta tämä tapahtui vasta vuonna 1784.⁵⁹ Henric Sund ei ollut myöskään odottanut Mariaa koko elämänsä; olihan hän kosiskellut Kemin kappalaisena toimiessaan esimiehensä Zimmermanın tytärtä.⁶⁰

Olivatpa Sundin syyt mitkä tahansa, lempi ei leiskahtanut välittömästi. Maaliskuussa 1783 Kemin lääninrovastille kirjoittamassaan kirjeessä Sund tyytyi vain toteamaan, että Högmanin leski asui pysyvästi Lapissa. Avioliittoaikeistaan hän ei maininnut mitään, vaikka lesken tulevaisuuden olisi luullut kiinnostavan myös Lapin asioista huolehtivaa lääninrovastia. Sund ei myöskään todennäköisesti ottanut apulaispappi Isak Snellmania mukaansa vihkimistarkoitukseen vaan hän tarvitsi vain apulaisen virkatehtäviensä hoitoon. Snellman avioitui sittemmin Högmanin Maria-tyttären kanssa.⁶¹

Leskeksi jääneen papinrouvan oli tavallista ja jopa suotavaa avioitua edellisen miehensä seuraajan kanssa, ellei ikäero ollut tavattoman suuri. Menettelytapa oli Marialle entuudestaan hyvin tuttu, ja avioituminen oli luultavimmin väistämätöntä myös Marian ja Henric Sundin kohdalla. Kolmannen avioitumisensa aikana Maria

oli ehtinyt 44 vuoden ikään. Tästä avioliitosta Maria Garvolialle syntyi vielä yksi tytär.⁶²

Marian valinnat

Maria Garvolian Lapin-vuodet ovat leimanneet hänet vahvaksi ja sisukkaaksi naiseksi. Pirjo Markkola pohtii artikkelissaan ”Vahva nainen ja kansallinen historia”, miksi suomalaisen naisen identiteetti on ylipäänsä rakennettu vahvuuden ja selviämisen varaan. Olisiko vahvan naisen retoriikka mahdollista korvata Maria Garvolian tapauksessa heikon naisen retoriikalla?⁶³

Koska lähteissä nimenomaan kuvataan sitä, miten Maria ylitti aikalaistensakin odotukset, on houkutteleva ajatella, että Maria ei heikkouden hetkiä juurikaan tuntenut. Mielelläni rakentaisin hänestä reippaan sankarittaren, mutta Marian vuonna 1782 kirjoittamasta kirjeestä on tavoitettavissa enemmän ylpeydensekaista häpeää. Hän koki epäonnistuneensa sen johdosta, ettei ollut onnistunut takaamaan lapsilleen mahdollisuuksia säätynsä ja syntyperänsä mukaiseen elämään. Toisaalta yhdestä ainoasta hankalassa elämänvaiheessa kirjoitetusta kirjeestä ei voi tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä Maria Garvolian mahdollisesta heikkoudesta.

Historiallisista asiakirjalähteistä on kiinnostava pohtia menneisyyden ihmisten elämän reuna- ja niitä strategioita, joihin he joutuivat turvautumaan.⁶⁴ Marian elämäntarinan voi nähdä olleen vahvasti kytköksissä isän, aviomiesten ja vävyjen kohtaloihin. Iin pitäjään pääsy Henric Sundin mukana oli Maria Garvolialle todellinen

57. Dir. prot. 6.8.1782 § 14. LDA Prot. 1780–1790. RA; Valtakirja maisteri Sundille Utsjoen ja Inarin kirkkoherraksi 4.9.1782. TTA BI:49. TMA; Sund Forteliukselle 27.12.1782. KRka Ea:4. OMA.

58. Snellman (1904) 132.

59. Rippikirja 1749–1794. UKA AI:2. OMA.

60. Suolahti (1991) 248–265.

61. Sund Forteliukselle 30.3.1783. KRka Ea:4. OMA; Vihittyjen luettelo 1784. UKA AI:2. OMA.

62. Rippikirja 1749–1794. UKA AI:2. OMA.

63. Markkola (2002) 85.

64. Österberg (1996) 325.

onnenpotku. Iijoen suulla kirkkoherra pääsi perheeseen nauttimaan jokeen nousevista lohista. Karjaakin oli helpompi kasvattaa lissä kuin Utsjoella, mutta ilo loppui lyhyeen, kun kirkkoherra kuoli jo vuonna 1797.⁶⁵

Suurin osa Maria Garvolian lapsista kuoli hyvin nuorena, ja perheen vähävaraisuus sekä pitkä oleskelu Lapissa oli koitua kouluttautumisen esteeksi niillekin seitsemälle, jotka elivät aikuisikään asti. Maria ehti lihin muutettuaan saada ainakin nuorimpia lapsiaan koulunpenkille. Jonas Gustaf pääsi Oulun triviaalikouluun vuonna 1796 ja Turun Akatemiaan vuonna 1799. Hän jatkoi lapsista ainoana isänsä ja isäpuolensa papillisia perinteitä. Marian kuollessa vuonna 1808 hän toimi Utajärvellä väliajansaarnaajana ja eteni myöhemmin Kuhmon kappalaiseksi.⁶⁶

Jonas Gustafin koulutusta koskeviin yksityiskohtiin pääsee käsiksi hänen yliopistotietojensa perusteella. Olisi kiinnostava selvittää, yrittikö Maria laittaa perheen muita poikia koulutielle, mutta aihetta koskevat asiakirjatiedot ovat vähäiset.⁶⁷ Nuorimmat pojat lienevät joka tapauksessa olleet koulutuksen osalta paremmissa asemissa. Olihan perheen vanhin poika Jacob Eric jo 25-vuotias siinä vaiheessa, kun perhe muutti Utsjoelta parempien koulutusmahdollisuuksien ääreen.⁶⁸

Maria Garvolia oli Henric Sundin kuoltua tuossa tilanteessa: armovuosien loputtua oli keksittävä itselleen elämisen edellytykset. Tällä kertaa Marialla ei ollut enää kovin pieniä lapsia, nuorinkin tytär oli 13-vuotias, mutta vanhaan pappilaan ei voinut jäädä, kun lihin nimitettiin uusi kirkkoherra. David Eric Högmanin kuoltua Maria oli saanut Sundin avulla takaisin asemansa kirkkoherran puolisona, mutta se vaihtoehto ei ollut enää käytettävissä; Iin kirkkoherraksi vuonna 1800 tullut Abraham Frosterus oli jo naimisissa. Uudesta papista ei tullut näin ollen pelastajaa myöskään lissä asuvalle Marian vanhimmalle tyttärelle, joka oli jäänyt vuonna 1795 leskeksi Isak Snellmanin kuoleman jälkeen. Iin seurakunnan rippikirja vuosilta 1799–1805 pal-

jastaa, miten miehettömiksi jääneet ja varattomat pappissäädyn naiset jäivät sivuun yhteisöistä: tilattoman väestön *Inhysingar*-kohtaan listattiin Maria Garvolia, hänen opiskelijapoikansa Jonas Gustaf, Maria Sund ja neiti Lovisa Christina Högman.⁶⁹

Maria toteutti sittemmin äidiltä ja monelta muulta 1700-luvulla eläneeltä pappissäätyiseltä leskeltä oppimaansa kaavaa ja muutti tyttärensä luokse asumaan. Vakiintuneen eläkejärjestelmän puuttuessa lähimaiset kantoivat vastuun vanhemmistaan.⁷⁰ Marian äiti Margareta oli elänyt viimeiset vuotensa vanhimman tyttärensä luona, ja Maria itse muutti nuorimman tyttärensä aikuistuttua tämän kotiin Kuusamoon. Maria Sund nai vuonna 1805 Castrénien vaikutusvaltaiseen pappissukuun ja pääsi emännöimään Kuusamon pappilaa.⁷¹

Maria Garvolia ilmestyy vielä kuolemansa jälkeeseen asiakirjoihin, kun hänen vävyensä Eric Castrén kirjasi hänestä merkinnän Kuusamon kuolleiden luetteloon.⁷² Tammikuussa 1809 pidetty perunkirjoitus oli nopeasti tehty, sillä tyttärensä luona asuneen lesken omaisuus mahtui parille sivulle. Marian lehmä ja muutamat huonekalutkin olivat vanhimman tyttären luona lissä. Astioiden ja vaatteiden ohella Maria jätti jäl-

65. Perukirja Henric Sundin jälkeen 1797. Kemi:135, Iin pitäjän perukirjat 1796–1806. Pohjanmaan pohjoinen tuomiokunta FVII. OMA; Porthan (1886) 123.

66. Rippikirja 1749–1794. UKA AI:2. OMA; Perukirja 1809 leskirouva Maria Garvoliuksen jälkeen. Kuusamon käräjäkunnan perukirjat. Kemin TKA II EcII:1. OMA; Kojonen (1971) 505.

67. *Oulun koulujen 300 vuoden muistoksi* (1911) Oulu, 29.

68. Rippikirja 1785–1798. Iin kirkonarkisto I Aa:6. OMA.

69. Perukirja Henric Sundin jälkeen 1797. Kemi:135, Iin pitäjän perukirjat 1796–1806. Pohjanmaan pohjoinen tuomiokunta FVII. OMA; Rippikirja 1799–1805. Iin kirkonarkisto I Aa:8. OMA.

70. Widén (1988) 2–3.

71. Perukirja 1809 leskirouva Maria Garvoliuksen jälkeen. Kuusamon käräjäkunnan perukirjat. Kemin TKA II EcII:1. OMA.

72. Kuolleiden luettelo 1802–1815. Kuusamon kirkonarkisto I C:3. OMA.

keensä muutamia vanhoja kirjoja. Muistona entisestä asemasta oli arkisempien ja halvempien vaatteiden joukosta löytynyt musta taftileninki.⁷³

Yksittäisen elämäntarinan nouseminen historiantutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi saattaa olla hyvin sattumanvaraista. Moni myöhempi kirjoittaja otti Maria Garvolian aiheekseen Frans Michael Franzénin esimerkin innostamana. Jos Franzén ei olisi sattunut tapaamaan Mariaa Iissä ja kokenut tämän tarinaa käyttökelpoiseksi, eivät myöhemmät kirjoittajat olisi välttämättä huomanneet valjastaa Marian tarinaa omiin tarkoituksiinsa. 1700-luvulla eläneitä naisia on otettu tutkimuskohteeksi yleensä ainoastaan silloin, kun heidän jälkeensä on jäänyt henkilökohtaista kirjeenvaihtoa.

Maria Garvolia pääsi kokemaan pappissäätyisen syntyperänsä mahdollistamat elämisen

ääripäät varakkaana valtakunnan keskuspaikassa ja köyhtyneenä kaikkein pohjoisimmassa perukassa. Porvarisleskien ja jopa kuninkaiden puolisoiden oli mahdollista jatkaa edesmenneiden miestensä ammatteja, mutta pappien leskille tämä ei ollut mahdollista. Oliko säätyasema Maria Garvolialle enemmän heikkous kuin vahvuus? Ainakin hän näyttää viihtyneen asemassaan sen perusteella, että valitsi tietoisesti elämän säätyläisäitinä ja -vaimona eikä vaikkapa ammattiin koulutettuna kättilönä tai porosaamelaisen puolisona.

73. Perukirja 1809 leskirouva Maria Garvoliuksen jälkeen. Kuusamon kärjäkunnan perukirjat. Kemin TKA II EclI:1. OMA. – *Nyt julkaistu Ritva Kyllin artikkeli on läpikäynyt tieteellisen vertaisarvioinnin.*